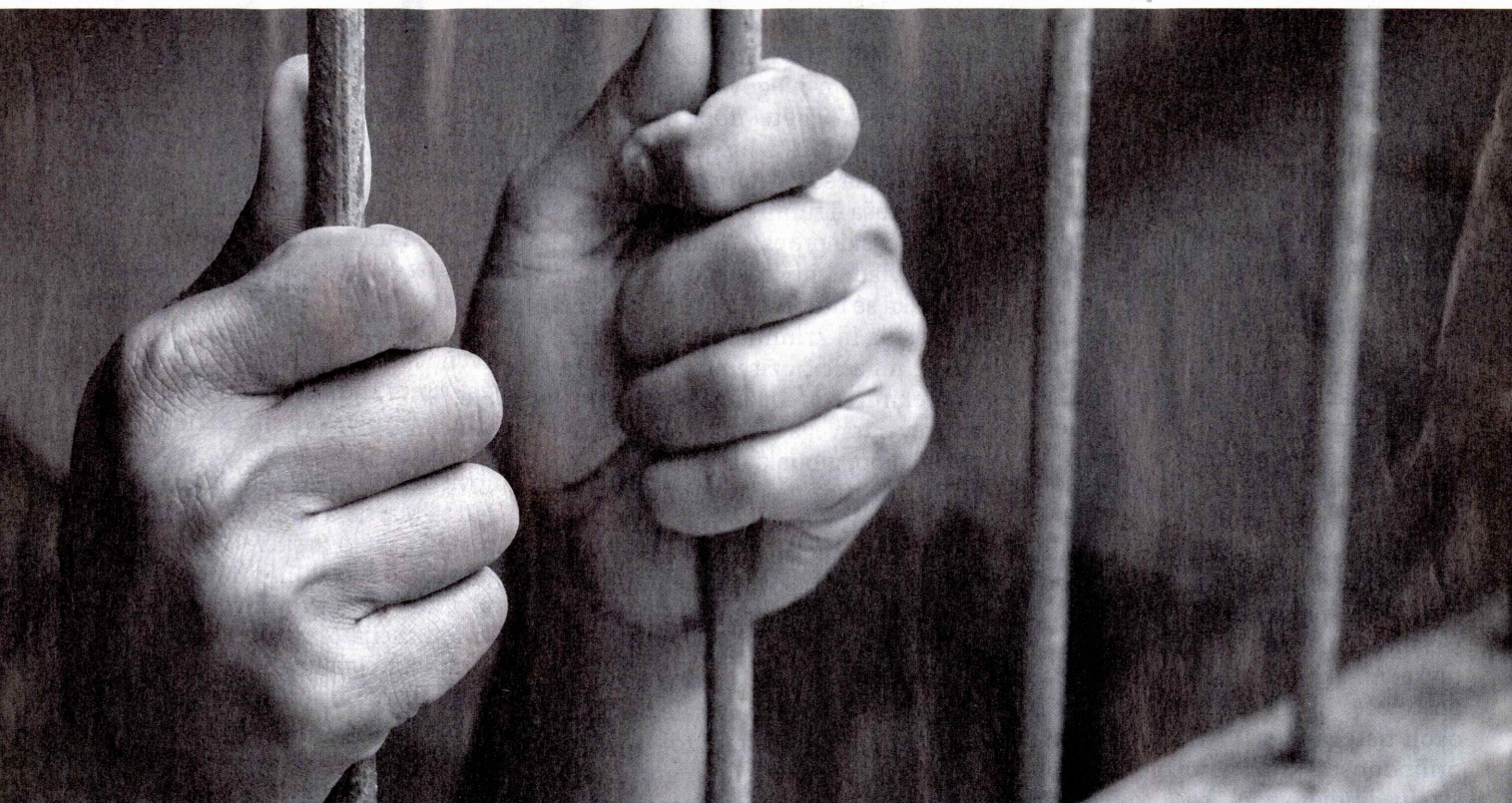

Številni slovenski književniki in književnice, esejisti in publicisti so bili zaprti v času komunistične diktature v Sloveniji med letoma 1945 in 1991.

Milan Gregorič,
ekonomist, kulturnik
in publicist |
Shutterstock, Arhiv
Demokracije

Komunizem v Sloveniji je imel tako kot vsak totalitarni sistem dva bistvena temelja: teror in propagando. S terorjem je manjšina vladajočih komunistov obvladovala druge državljane, s propagando pa je ista manjšina prekrivala teror.

O komunističnem pogromu nad slovenskimi književniki in književnicami

Pred nekaj leti se je znašla na knjižnih policah knjiga Andrijana Laha z naslovom Slovenski književniki in književnice v slovenskih zaporih (Založba Družina, Ljubljana 2017). Iz nje zvemo, da je daljši ali krajši čas gnilo v slovenskih zaporih najmanj 60 knjižnih ustvarjalcev, in sicer poleg pesnikov, pisateljev in dramatikov tudi nekateri esejisti in publicisti, zlasti tisti, ki so pisali kritična in tehtna dela o naši polpretekli zgodovini. Na primer Mirko Kambič, Ljubo Sirc, Angela Vode idr. V uvodu h knjigi pravi avtor, da so spričo težav z arhivskimi viri portreti obsojencev obdelani zelo različno, od kratkih skic do obsežnejših podob. Portreti

zajemajo »biografske podatke, obsojanja, verjetne mogoče razloge za zapor, pravne in nepravne značilnosti, obtožbe, obsodbe in zapor«. Pa tudi literarne odzive književnikov in književnic na lastne zapore in delno tudi na zapore drugih. Raziskava tako nazorno osvetljuje »bitje in žitje nekaterih književnikov in književnic v komunizmu, delno pa tudi funkcioniranje totalitarnega režima«.

Iz knjige lahko razberemo, da je komunizem kot vsak totalitarni sistem obvladoval družbo s terorjem in propagando. »S terorjem je neznanska manjšina vladajočih komunistov obvladovala neznansko večino lastnih drža-

*Vsaka svobodna beseda v tisku
je bila potencialna nevarnost za
komunistični režim, zato so bili za
krajši ali daljši čas zaprti številni
ustvarjalci vseh generacij.*

vljanov, s propagando pa je ista manjšina »prikrivala ta teror in nenehno proizvajala velikansko samohvalo in nepregledno množico puhlega leporečja«.

Slovenski komunisti so se zgledovali po SZ

Iz knjige je razvidno, da so se pri svojem odnosu do književnikov slovenski komunisti zgledovali po SZ. Nekaj podatkov o tem je avtor obravnavanega knjižnega dela povzel iz knjige Draga Bajta Samizdat: kratek oris s primeri (Maribor 1983). Iz nje izhaja, da so se življenjske poti pisateljev v SZ prepogosto končale s smrtjo. Več kot 600 pisateljev SZ je šlo v navedenih krutih časih skozi zapore in taborišča. Od kakih 700 pisateljev, ki so se udeležili I. pisateljskega kongresa SZ leta 1934, jih je do drugega kongresa (1954) preživel samo 50. Najtežja leta (1937–1943) so zahtevala največ žrtev. Veliko je bilo samomorov in tistih, ki so po prihodu iz taborišč umrli zaradi izčrpanosti. Zadnja velika čistka je bila avgusta 1952, ko so v eni noči ustrelili 26 pesnikov in pisateljev judovskega rodu. Naravna smrt je bila v tem času pravi blagor, ki so ga bili deležni le redki izbranci.

Da ne bi zaostajali za svojim »velikim bratom«, so se tudi slovenski komunisti potrudili, da so nekatere književnike kar umorili (npr. Narta Velikonjo, Filipa Terčelja in številne druge). Mnoge pa so, kot je razvidno iz knjige, »iz najrazličnejših razlogov zaprli za daljši ali krajši čas«, kar je v knjigi jasno prikazano in neizpodbitno dokumentirano. Komunistično sodstvo je bilo namreč »del političnega enostrankarskega sistema in je sledilo političnim navodilom partije ali kar OZNE oz. UDBE«, ne pa kaki pravni etiki.

Raznolika vrsta »narodnih sovražnikov« in njihovih deliktov med obsojenimi slovenskimi književniki

Naj navedem le nekatere kategorije obsojenih književniških narodnih sovražnikov z nekaj vidnimi imeni, ker mi omejen prostor ne omogoča, da bi imenoval vse, za kar se izpuščenim opravičujem. Režim je budno odkril in neusmiljeno tlačil v zapore že svoje »sovražne« dijake (Kajetan Gantar, Andrej Hieng,

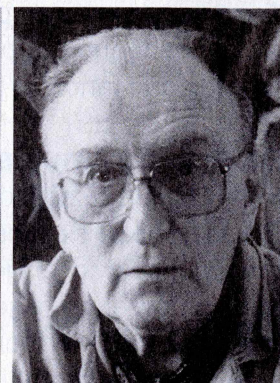
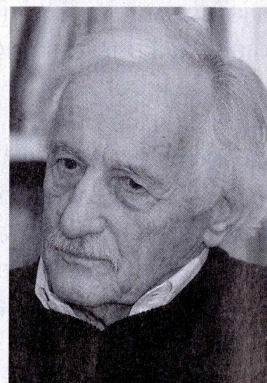
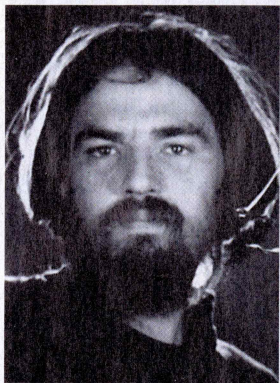
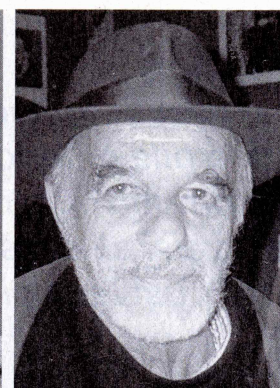
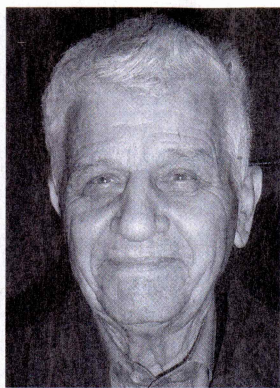
SLOVENSKI KNJIŽEVNIKI IN KNJIŽEVNICE V KOMUNISTIČNIH ZAPORIH

Knjiga Slovenski književniki in književnice v komunističnih zaporih razkriva, kako so v prejšnjem režimu partiji obračunavali s kulturniki.

Pavel Kogej, Gregor Strniša, Dane Zajc idr.) ter študente (Jure Detela, Dušan Pirjevec, Tomaž Šalamun, Veno Taufer, Marijan Tršar idr.). Obsojenih književnikov iz vrst domobrancev ne bom našteval, ker je bilo za slovenske Rdeče Kmere samo po sebi umevno, da so to lahko samo sovražniki naroda. Se je pa za čuda vrinilo med sovražnike tudi kar precej nekdanjih vidnih, a nepokornih partizanov (Viktor Blažič, Jože Javoršek, Vinko Möderndorfer, Dušan Pirjevec, Ljubo Sirc, Vitomil Zupan idr.). Zapori so bili polni tudi slovenskih književnikov, povratnikov iz italijanskih in nemških taborišč, kar je tudi razumljivo. Saj to, da so preživeli okupatorska taborišča, ni moglo pomeniti nič drugega, kot to, da so bili narodni izdajalci ali vohuni. Tudi sovražnih književnikov iz vrst duhovnikov in redovnikov je bilo kar lepo število (17), npr. Franc Cerar, Janez Jalen, Joško Kragelj, Filip Terčelj idr.

Vsa ta množica obsojencev je izstopala po različnih političnih deliktih. Kot npr. demokratični opozicionalci režima (Ljubo Sirc, Angela Vode, Jože Pučnik), obsojenci Nagodetovega procesa (3), kršitelji kulturnega molka (Emiljan Cevc, Janko Moder, Marijan

Režim je budno odkril in neusmiljeno tlačil v zapore že svoje »sovražne« dijake (**Kajetan Gantar, Andrej Hieng, Pavel Kogej, Gregor Strniša, Dane Zajc** idr.) in študente (**Jure Detela, Dušan Pirjevec, Tomaž Šalamun, Veno Taufer, Marijan Tršar** idr.).

▶ Tršar, Narte Velikonja) in sodelavci nepravovernih revij (Viktor Blažič, Taras Kermavner, Lojze Kovačič, Tomaž Šalamun, Veno Taufer idr.). Državo so ogrožali tudi sodelavci emigracije, in sicer z osebnimi stiki z emigranti kot tudi z »branjem emigrantskega tiska« (npr. Drago Jančar, Žarko Petan, Ljubo Sirc, Gregor Strniša idr.). Kazen so si zaslužili tudi »sovražni propagandisti« (Žarko Petan, Marjan Rožanc) pa »sovražni šaljivci« (Jože Javoršek, Dušan Pirjevec, Vitomil Zupan).

Obravnavani književniki pa so bili le majhen del velikanskih skupin sovražnikov, ki jih je komunistična oblast paranoično iskala, nenehno odkrivala in odstranjevala.

V zobatem kolesju revolucionarnega nasilja so se znašli tudi sami komunisti

In da bo slika te izjemne hvalevredne in vseobsegajoče skrbi Rdečih Kmerov za dobro naroda popolna, so se v zobatem kolesju revolucionarnega nasilja znašli

tudi sami komunisti, to je predvsem informburojevci, ali drugače rečeno, komunisti s hrbtenico (Ladislav Kiauta, Janez Logar, Vinko Möderndorfer st., Ludvik Mrzel idr.). Njihov delikt je bil v tem, da se ob sporu Tito-Stalin niso obračali po vetru, ampak so ostali zvesti matici komunizma (SZ) ali pa niso »pravočasno in

oportunistično izrazili svoje vdanosti titoizmu«. Pa tudi taki, ki so bili razglašeni za informburojevce kar tako, brez vsake osnove. Tako je revolucija žrla tudi svoje otroke. Za to kategorijo sovražnikov (informburojevcev) je treba posebej opozoriti, da za odhod na Goli otok niso bili potrebni nobeni sodni postopki. Zadoščal je odlok Krajevnega ljudskega odbora oz. UDBE. Tako se upravljavcem nove, socialno pravične in humane družbe ni bilo treba pretirano ukvarjati z birokratskimi sodnimi in upravnimi postopki.

Avtor končuje svojo mrakobno pisanje z ugotovitvijo, da se v vsaki družbi »nujno pojavi najhujši teror, ko prevzame oblast tako majhna stranka, kot so bili komunisti v Jugoslaviji«. Kajti taka stranka »se zave da, da nima večinske podpore v javnosti, zato poskuša svojo oblast ubraniti z vsemi mogočimi nasilnimi sredstvi«. Podobne popadke po malem opažamo tudi danes pri naših ponosnih naslednikih Rdečih Kmerov. Obravnavani književniki pa so bili le majhen del velikanskih skupin sovražnikov, ki jih je komunistična oblast paranoično iskala, nenehno odkrivala in odstranjevala. K temu bi dodal, da ne preseneča, da se je Tito, ki mu pripisujejo milijon civilnih žrtev, čeprav je bil zmagovalec v vojni, znašel na mednarodnem seznamu največjih zločincev prejšnjega stoletja, za Mao Ce Tungom s 60 milijoni žrtev, Stalinom s 40 milijoni, Hitlerjem z 20 milijoni idr., in to na desetem mestu, tik pred Mussolinijem z 800.000 žrtvami. [D]